

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ №2
КАФЕДРА ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

до практичних занять
з навчальної дисципліни «Екологічне право»
обов'язкових компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти
(Право (поліцейські) Law (Police Officer)
галузь знань – 08 Право, спеціальність – 081 Право, спеціалізація –
Поліцейські)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри трудового та господарського права факультету
№ 2 ХНУВС (протокол від 28.08.2023 № 8)

Розробники:

1. Доцент кафедри трудового та господарського права факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент **Бригадир І.В.**
2. Професор кафедри трудового та господарського права факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор **Подорожній Є.Ю.**

Рецензенти:

1. Професор кафедри цивільного права і процесу Донецького національного
університету імені Василя Стуса, доктор юридичних наук, професор
Амелічева Л.П.
2. Декан факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор **Марчук М.І.**

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами денна форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 4							
Тема № 1: Загальні засади екологічного права.	6	2		2		2	залік
Тема № 2: Право власності на природні об'єкти	7	2		2		3	
Тема № 3: Право природокористування.	7	2		2		3	
Тема № 4: Екологічне управління	6	1		2		3	
Тема № 5: Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	6	1		2		3	
Тема № 6: Правове регулювання охорони і використання земель.	8	2		2		4	
Тема № 7: Правове регулювання охорони і використання вод.	7			1		6	
Тема № 8: Правове регулювання охорони і використання надр	7			1		6	
Тема № 9: Правове регулювання охорони і використання рослинного світу.	7			1		6	
Тема № 10: Правове регулювання охорони і використання тваринного світу.	7			1		6	
Тема № 11: Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря.	4			1		3	
Тема № 12: Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	4			1		3	
Тема № 13: Правова охорона довкілля в окремих сферах людської діяльності.	5			1		4	
Тема № 14: Міжнародно-правові аспекти охорони довкілля	9			1		8	

Всього за семестр №6	90	10		20		60	
----------------------	----	----	--	----	--	----	--

3. Методичні вказівки до практичних занять

Тема № 1. Загальні засади екологічного права Практичне заняття: Загальні засади екологічного права

Навчальна мета заняття: усвідомлення вивчаючими теоретичних засад екологічного права та визначення його місця в системі національних галузей законодавства; формування комплексних та систематизованих знань щодо системи джерел екологічного права, їх загальної характеристики, юридичної сили та змісту відносин, що ними регулюються.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Функції і місце екологічного права в системі права України.
2. Принципи екологічного права та їх законодавче закріплення.
3. Методи правового регулювання екологічних правовідносин.
4. Система екологічного права.
5. Система джерел екологічного права.

Література:

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

На першому практичному занятті з навчальної дисципліни, здобувачі вищої освіти мають усвідомити сутність екологічного права з метою подальшого вирішення практичних завдань.

1. Функції і місце екологічного права в системі права України.

Під час вивчення першого необхідно засвоїти поняття екологічного права, предмет правового регулювання в екологічному праві. Місце екологічного права в системі права необхідно розкривати через взаємозв'язок екологічного права з іншими галузями права. Вивчення питання завершується формуванням розуміння зв'язку екологічного права з іншими елементами системи права України.

2. Принципи екологічного права та їх законодавче закріплення.

По 2-гому питанню необхідно розкрити систему принципів екологічного права, включаючи загально правові та над галузеві. Здобувач має не тільки

формулювати принципи права та їх зміст, але й чітко орієнтуватися в нормах законодавчих актів, які їх закріплюють. Для формування навичок застосування принципів екологічного права, викладачем формується завдання вирішити певну ситуацію з використанням принципів правового регулювання.

3. Методи правового регулювання екологічних правовідносин.

Розкриваючи зміст методів правового регулювання в екологічному праві, особливу увагу звертається на природу та характер суспільних відносин з охорони довкілля. Крім того необхідно розкрити поняття, класифікацію та особливості методів правового регулювання екологічних правовідносин.

4. Система екологічного права.

Здобувач має висвітлити внутрішню структуру екологічного права як галузі права, її основні правові інститути, навести приклади норм, що відносяться до окремих правових інститутів екологічного права.

5. Система джерел екологічного права.

Готуючись до 5-го питання здобувач має охарактеризувати:

- значення Конституції України в системі джерел екологічного права, охарактеризувати основні конституційні норми екологічного права;
- норму ст. 50 Конституції України та її реалізацію в законодавстві України;
- значення та чинність міжнародно-правових документів в системі джерел національного екологічного права. Навести приклади міжнародно-правових документів в екологічному законодавстві України;
- основні правові інститути закріплені в Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” та його місце в системі джерел екологічного права;
- систему кодексів та законів України в системі джерел екологічного права, значення підзаконних нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств;
- рішення Конституційного суду України, Постанови Пленуму Верховного суду України, роз’яснення вищих спеціалізованих судів у регулюванні екологічних правовідносин.

Крім того висвітлити поняття уніфікації та диференціації джерел екологічного права, їх позитивні та негативні сторони. Ознайомитися з проектом Екологічного кодексу України.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають знайти у відповідній нормативно-правовій базі статті в яких прямо, або опосередковано закріплено функції екологічного права, принципи екологічного права, методи правового регулювання екологічних правовідносин.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема № 2. Право власності на природні об’єкти

Практичне заняття: Право власності на природні об’єкти.

Навчальна мета заняття: усвідомлення вивчаючими змісту права власності на природні об'єкти як основи економічного благополуччя і розвитку держави та суспільства; формування в курсантів теоретичних знань щодо особливостей права власності на природні об'єкти та його відмінності від права власності в загально цивілістичному розумінні; засвоєння порядку виникнення, зміни та припинення права власності на природні об'єкти.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття, зміст та форми права власності на природні об'єкти. Їх законодавче закріплення.
2. Класифікація форм власності на природні об'єкти.
3. Виникнення, зміна та припинення права власності на природні об'єкти.
4. Правова охорона права власності на природні об'єкти.

Література:

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Поняття, зміст та форми власності права власності на природні об'єкти. Їх законодавче закріплення.

Під час вивчення першого питання необхідно розкрити конституційні положення права власності на природні об'єкти. Дати визначення права власності як правової категорії, розкрити основні повноваження власника. Розкрити систему прав та обов'язків власників, використовуючи при цьому по ресурсові закони. Зосередити увагу на особливостях права власності на природні об'єкти.

2. Класифікація форм власності на природні об'єкти.

По 2-гому питанню необхідно розкрити зміст зафіксованої в Конституції України форми власності – власності Українського народу. Зосередити увагу на суб'єктах та об'єктах державної та комунальної форми власності на природні об'єкти. Розкрити коло суб'єктів приватної власності на природні об'єкти та законодавче закріплення їх прав та обов'язків.

3. Виникнення, зміна та припинення права власності на природні об'єкти.

До 3-го питання необхідно розкрити систему первинних та похідних підстав виникнення права власності. Охарактеризувати підстави припинення

права власності на природні об'єкти. Особливу увагу приділити порушенню чинного законодавства, як підставі припинення права власності.

4. Правова охорона права власності на природні об'єкти.

Здобувач має висвітлити способи та засоби захисту права власності на природні об'єкти. Роль правоохоронних органів у цій сфері.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають знайти у відповідній нормативно-правовій базі статті в яких прямо, або опосередковано закріплено право власності на землю, форми права власності на землю, порядок виникнення, зміни та припинення права власності на землю.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема № 3 Право природокористування **Практичне заняття: Право природокористування**

Навчальна мета заняття: засвоєння вивчаючими правової характеристики права природокористування як одного з найважливіших інститутів екологічного права; усвідомлення курсантами (студентами, слухачами) ролі та значення права загального природокористування як одного із невід'ємних, природних прав людини; формування теоретичних знань щодо змісту права спеціального природокористування як зовнішнього прояву присвоюючої та природоперетворюючої функцій суспільства, порядок виникнення, зміни та припинення права спеціального природокористування (в тому числі оренди природних об'єктів).

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття, зміст і принципи права природокористування.
2. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.
3. Права та обов'язки природокористувачів, законодавче закріплення.
4. Виникнення, зміна та припинення права природокористування.

Література:

1. Екологічне право України. Загальна частина: навч. посіб. / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.

2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Поняття, зміст і принципи права природокористування.

З першого питання необхідно розкрити поняття права природокористування як об'єктивної та суб'єктивної правової категорії,

основні повноваження притаманні природо користувачу, принципи діяльності в сфері природокористування.

2. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.

По другому питанню необхідно розкрити, що може бути об'єктом природокористування, коло осіб, які є суб'єктом права природокористування.

Які об'єкти можуть бути орендовані, особливості використання орендованих природних об'єктів як з боку орендарів так і інших зацікавлених суб'єктів.

3. Права та обов'язки природокористувачів, законодавче закріплення.

До 3-го питання необхідно розглянути права та обов'язки суб'єктів, які здійснюють як загальне так і спеціальне природокористування. Особливу увагу приділити співвідношенню прав та обов'язків суб'єктів, які здійснюють використання одного і того ж природного об'єкта, для різних цілей використання. Охарактеризувати законодавчу реалізацію принципу платності спеціального природокористування.

4. Виникнення, зміна та припинення права природокористування.

Здобувач має розкрити підстави та правовий порядок виникнення, зміни та припинення права природокористування за законодавством України. Дати аналіз угод з природними об'єктами, на підставі яких виникає право природокористування. Розкрити законодавче закріплення плати за забруднення довкілля, як виду права природокористування. Охарактеризувати систему юридичної відповідальності за протизаконні угоди з природними об'єктами та правові наслідки їх самовільного використання.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають вирішити наступні задачі:

Задача № 1

Громадянка Грінченко разом із неповнолітнім сином відпочивала у м. Одеса. В перший день відпочинку вона прийшла на найближчий пляж, де їй повідомили, що пляж є платним, тому вона має сплатити 32 гривні за себе та 22 гривні за свого сина за перебування та купання в межах цього пляжу. Таким чином, Грінченко за 20 днів відпочинку сплатила 90 гривень. Повернувшись додому вона розповіла про це своєму знайомому Лозовому – юрисконсульту підприємства. Лозовий повідомив їй, що вона мала право не сплачувати ці кошти оскільки перебування на пляжі та купання відповідно до законодавства віднесені до загального природокористування і, відповідно до цього, є безплатними. Взнавши про це Грінченко надіслала скаргу прокурору м. Одеса, де вказала на порушення екологічного законодавства та вимагала прийняти заходів щодо відшкодування їй завданих збитків. До скарги вона додала білети, які їй давали в адміністрації пляжу після сплати коштів.

Проаналізуйте ситуацію, що склалась. Дайте правову оцінку законності вимог Грінченко та адміністрації пляжу. Якою повинна бути відповідь прокурора?

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема № 4. Екологічне управління. Практичне заняття: Екологічне управління.

Навчальна мета заняття: усвідомлення вивчаючими змісту екологічного управління як реалізації Конституційного обов'язку держави; формування в курсантів теоретичних знань щодо значення та змістовного юридичного наповнення міжгалузевого інституту екологічного управління; формування комплексних та системних знань щодо повноважень органів екологічного управління, екологічних функцій правоохоронних органів, порядку їх реалізації та співпраці між правоохоронними органами і органами екологічного управління; засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку реалізації функцій екологічного управління.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Принципи та завдання екологічного управління.
2. Система та повноваження органів загальної та спеціальної компетенції в галузі екології.

Література:

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

Принципи та завдання екологічного управління.

З першого питання необхідно розкрити основні принципи управління охороною довкілля. Особливу увагу приділити взаємозв'язку між матеріалом отриманим здобувачем в ході вивчення адміністративного та екологічного права для формування цілісної системи знань. Звернути увагу на те, що екологічне управління не обмежується тільки державним управлінням.

Система та повноваження органів загальної та спеціальної компетенції в галузі екології.

По 2-гому питанню необхідно охарактеризувати систему та повноваження органів загальної та спеціальної компетенції в галузі екології. Висвітлити систему органів функціональної компетенції у сфері екологічного контролю. Зосередити увагу на завданнях, що ставляться у екологічній сфері перед системою правоохоронних органів в цілому, та МВС України зокрема.

Приділити увагу системам екологічного прогнозування та планування, завдання що вирішуються в процесі їх здійснення, правове значення їх результатів.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають вирішити наступні задачі:

Задача №1

Керівництво деревообробного підприємства ВАТ “Тиса”, яке займається хімічною переробкою деревини, виробництвом деревостружкових і деревоволокнистих плит та інше з використанням синтетичних смол, консервування деревини просочуванням прийняло рішення про реконструкцію двох промислових майданчиків. Передбачалось, що після їх реконструкції буде встановлено нове обладнання і на них будуть застосовуватись нові іноземні технології, що дозволить значно підвищити промислову потужність підприємства і покращить екологічні показники діяльності підприємства.

Для реалізації своїх планів підприємством було укладено угоду із будівельною компанією ТОВ “Інтербуд” на перебудову виробничих приміщень, проведення їх ремонтних робіт. На складські приміщення ВАТ “Тиси” вже було поставлено закуплене імпортне обладнання для хімічної переробки деревини аналогів якого в Україні ще не було, і, в частково відремонтованих приміщеннях, почався його монтаж.

Інспектор територіальної екологічної інспекції управління екології та природних ресурсів Авдєєв під час перевірки встановивши факт будівництва і монтажу нового обладнання склав протокол про адміністративне порушення по ст. 79-1 КпАП у відношенні директора ВАТ “Тиси” Петрова за недодержання екологічних вимог під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції та прийняття в експлуатацію об’єктів або споруд. Петров оскаржив це рішення, аргументувавши свою позицію тим, що подібне обладнання є найбільш сучасним в світі, воно сертифіковане в Європейському союзі і відповідає по своїм екологічним показникам європейським вимогам, які є більш суворим аніж національні.

Визначить коло правовідносин, дайте правовий аналіз ситуації, що склалася, дайте правову оцінку діям інспектора Авдєєва.

Задача № 2

У місті Енск на підприємстві „Хлорхімсинтез” сталася аварія, в наслідок якої в навколишнє середовище потрапила невстановлена кількість хлору. Від чого на території підприємства загинув сторож та два робітника одного з цехів отримали сильне хімічне отруєння. В наслідок невмілих дій персоналу по ліквідації аварії стався повторний викид хлору, що призвело до отруєння ще двох працівників підприємства та завдання шкоди прилеглому до підприємства лісового масиву. Ймовірність повторення викидів хлору залишилася не ліквідованою.

В таких обставинах голова обласної державної адміністрації приймає рішення про оголошення території міста Енск зоною надзвичайної екологічної ситуації, яке затверджує обласна Рада. Крім того, на підставі ст. 12 Закону

України „Про зону надзвичайної екологічної ситуації”, з погодженням з обласним управлінням охорони навколишнього природного середовища було прийнято рішення про тимчасове припинення функціонування на даній території підприємств, у виробничому циклі яких використовується хлор до проведення екологічної експертизи на відповідність обладнання всі законодавчим вимогам екологічної безпеки.

На підставі цього рішення було зупинено діяльність підприємства целюлозно-паперовий комбінат „ЕнскПапір”. Директор комбінату Іваненко не зупинив функціонування підприємства, посиляючись на незаконність таких вимог і те, що його підприємство виконує всі законодавчі приписи екологічної безпеки. За невиконання рішення інспектор територіальної екологічної інспекції Громко склав протокол про адміністративне правопорушення передбачене ст. 188-16 КУпАП у відношенні Іваненка. Одночасно інспектор Громко звернувся до Начальника Енського ВП про забезпечення правопорядку при зупинці підприємства, через небажання керівництва комбінату виконувати рішення голови облдержадміністрації.

Дайте юридичну оцінку ситуації та правомірності дій кожної особи, що фігурує в даній ситуації. Розгляньте порядок оголошення та режим зон надзвичайної екологічної ситуації.

Задача № 3

Працівник ТОВ “Єврострой” Семенов виконуючи ремонтні роботи виробничого приміщення державного підприємства “Енергія” неумисно пошкодив резервуари з хімічними речовинами і нікому не розповів про це. В наслідок цього розливи хімічних речовин призвели до забруднення території промислового майданчика і підземних вод. Відшкодування завданих збитків, які були розраховані екологічним інспектором, було покладено на державне підприємство “Енергія”. Директор “Енергії” Петров не погодився з цим оскарживши це рішення до господарського суду. Він аргументував свою позицію тим, що Семенов є працівником “Євростроя” тому відшкодовувати шкоду завдану забрудненням земель і вод повинне ТОВ “Єврострой”.

Задача № 4

Директор Гонорівського цукрового заводу Митько прийняв рішення про початок приймання цукрового буряка від прилеглих сільськогосподарських підприємств, не чекаючи здачі в експлуатацію підприємства після повного технічного переоснащення.

Отримавши інформацію про початок роботи Гонорівського цукрового заводу, директор підприємства-конкурента Моївського цукрового заводу Кукіль звернувся до прокуратури району із заявою від свого імені з проханням перевірити факт відповідності діяльності Гонорівського цукрового заводу вимогам законодавства. Прокурор району виніс припис про припинення діяльності Гонорівського цукрового заводу у зв’язку з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Директор Митько звернувся до суду з скаргою на неправомірні дії прокурора та судовим позовом до Кукіля про втручання в господарську діяльність його підприємства та недобросовісну конкуренцію. Аргументуючи свою позицію він вказував на те, що підприємство переробку буряка не починало, а приймальний пункт є самостійним структурним підрозділом підприємства. Крім того вся проектна документація на переоснащення заводу пройшла екологічну експертизу, випробовування нового обладнання теж пройшли нормально. А введення в дію відклалося через хворобу одного з членів комісії, що повинна була прийняти в експлуатацію підприємство. В той же час, через дії прокуратури та Кукіля його підприємству завдано значних матеріальних збитків.

Вирішіть справу по суті. Яке рішення повинен прийняти суд.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема №5. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення
Практичне заняття: Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Навчальна мета заняття: засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку застосування юридичної відповідальності за екологічні правопорушення як важливого складового елементу реалізації еколого-правових норм; формування в курсантів теоретичних знань щодо змістовного юридичного наповнення інституту відповідальності за екологічні правопорушення, його зв'язків із трудовим, адміністративним, кримінальним та цивільним правом; засвоєння особливостей розрахунку збитків завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища та можливостей щодо державного втручання в діяльність суб'єктів господарювання у разі порушення ними законодавства про охорону довкілля.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Юридична відповідальність за екологічним законодавством України.
2. Поняття, класифікація та види екологічних правопорушень.

Література:

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Юридична відповідальність за екологічним законодавством України.

Необхідно розглянути поняття та види юридичної відповідальності за екологічним законодавством України, розкрити особливості її застосування. Встановити спільні та відмінні риси позитивної (перспективної) та негативної (ретроспективної) відповідальності.

2. Поняття, класифікація та види екологічних правопорушень.

Здобувач має розкрити поняття, класифікацію та види екологічних правопорушень, як підстав для юридичної відповідальності. Визначити правові підстави та порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Визначити особливості цивільно-правової (майнової) відповідальності за шкоду, заподіяну екологічним правопорушенням, порядок обчислення шкоди завданої довкіллю та особливості її компенсації. Розкрити особливості відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки життю та здоров'ю людини та довкіллю. Розкрити особливості адміністративної та кримінальної відповідальності за екологічні правопорушення.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають знайти у відповідній нормативно-правовій базі статті в яких прямо, або опосередковано закріплено види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, та виписати види санкції на екологічні правопорушення.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема № 6. Правове регулювання охорони і використання земель

Практичне заняття: Правове регулювання охорони і використання земель

Навчальна мета заняття: усвідомлення особливостей правового режиму земель у зв'язку із Конституційним положенням про те, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави; формування в курсантів теоретичних знань щодо системи земельного права та законодавства України, основних засад та принципів реформування земельних правовідносин; формування комплексних та системних знань щодо змістовного наповнення земельного права України та його основних інститутів.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Заняття може проводитися в формі тематичного квесту.

Навчальні питання:

1. Поняття та види земельних правовідносин, їх об'єкти та суб'єкти.
2. Право власності на землю.
3. Правове регулювання використання землі.
4. Правовий режим земель.

Література:

1. [Закон України "Про використання земель оборони"](#) // Урядовий кур'єр № 245 від 26.12.2003 2003.11.27
2. [Закон України "Про землеустрій"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 36 (05.09.2003), ст. 282
3. [Закон України "Про оренду землі"](#) // Відомості Верховної Ради України, 1998, № 46-47, ст. 280
4. [Закон України "Про оцінку земель"](#) від 11.12.2003 № 1378-IV
5. [Закон України "Про охорону земель"](#) // Голос України, 2003, 07, 29.07.2003 № 139
6. [Земельний кодекс України](#) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3 – 4. – Ст. 27
7. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.
8. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
9. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Поняття та види земельних правовідносин, їх об'єкти та суб'єкти.

З першого питання необхідно надати визначення земельного права та законодавства, з'ясувати їх систему та здійснити характеристику основних правових інститутів. Розкрити поняття, зміст та види земельних правовідносин, їх об'єкти та суб'єкти. Дати визначення земельної ділянки як об'єкта прав на землі.

2. Право власності на землю.

По 2-гому питанню необхідно дати визначення земельної ділянки як об'єкта прав на землі. Розкрити систему суб'єктів права власності на землю: їх права, обов'язки. Засоби захисту права власності на землю. Надати загальну характеристику форм власності на землі в Україні. Охарактеризувати право приватної власності на землю. Норми безоплатної передачі земель у приватну власність громадянам. Визначити підстави та порядок позбавлення права власності на землю і права користування землею.

3. Правове регулювання використання землі

До 3-го питання необхідно розкрити порядок надання земельних ділянок у власність і користування на конкурсних засадах, на підставі рішень компетентних органів. Розглянути порядок надання земельних ділянок у користування на підставі цивільно-правових угод. Охарактеризувати договори суперфіцію, емфітевзису, оренди землі. Охарактеризувати підстави, порядок і умови вилучення земельних ділянок для суспільних потреб та як санкція за правопорушення. Розгляд спорів з цих питань. Охарактеризувати відшкодування збитків у зв'язку з вилученням земельних ділянок: порядок, розміри, умови, спори з приводу відшкодування збитків. Розкрити особливості використання земель сільськогосподарського призначення, значення їх пріоритетності, порядок зміни цільового призначення.

Розкрити особливості правового регулювання використання землі фермерськими господарствами, порядок на норми надання земель у власність та користування для ведення фермерського господарства. Розкрити особливості правового регулювання використання земель для ведення особистого селянського господарства, порядок на норми надання земель у власність та користування для ведення особистого селянського господарства. Розкрити форми та порядок колективного використання землі громадянами (колективне садівництво, землі під багатоквартирними будинками, пасовища, сіножаті). Розкрити використання землі на умовах оренди. Порядок укладення договору оренди землі, суттєві умови.

4. Правовий режим земель.

Здобувач має розкрити правовий режим земель житлової та громадської забудови, їх склад та порядок використання. Охарактеризувати види земельних сервітутів, порядок і умови встановлення. Юридичне значення та зміст правил добросусідства. Розкрити систему заходів щодо правової охорони земель. З'ясувати коло органів влади, що здійснюють контроль і нагляд за охороною та використанням земель.

Розкрити види правопорушень в земельній сфері та роль правоохоронних органів у їх припиненні та профілактиці.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають вирішити наступні задачі:

Задача № 1

Громадянинці М. Козирь в серпні 2003 р. було надано у приватну власність земельну ділянку в м. Харків для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибну ділянку).

При видачі державного акта на право приватної власності на землю в районній державній адміністрації гр-ку Козирь попередили, що вона не має права на відчуження земельної ділянки протягом 5 років. Крім того, їй було роз'яснено, що вона не має права заповідати земельну ділянку до закінчення будівництва будинку.

Дайте правовий висновок, щодо законності вимог районної державної адміністрації. Складіть юридичну консультацію для гр-ки Козирь.

Задача № 2

Представники релігійної організації, зареєстрованої у встановленому порядку, звернулись до Прокуратури із скаргою на те, що їм відмовили у можливості взяти участь у земельних торгах. Вони вказали, що їх організація є юридичною особою, вони були готові сплатити передбачені законом реєстраційний та гарантійний внески для участі у торгах, але їм, на їх думку, безпідставно відмовили. Разом з тим, відповідно до ст.17 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації”: „Релігійні організації мають переважне право на передачу їм культових будівель із земельною ділянкою, необхідною для обслуговування цих будівель. Користування землею релігійні організації здійснюють у порядку, встановленому Земельним кодексом України та іншими законодавчими актами України”. Зважаючи на вказане представники релігійної організації вимагали визнати земельні торги, що відбулись, недійсними та провести повторні земельні торги, де зможе взяти участь їх організація.

Проаналізуйте ситуацію, що склалась. Розкрийте порядок продажу земельних ділянок на конкурентних засадах. Вкажіть особливості права власності на земельні ділянки та права землекористування релігійних організацій.

Задача № 3

Громадянин Лук'янов приїхав на свою дачну ділянку і побачив, що верхній родючий шар ґрунту на земельній ділянці знято. Він звернувся до поліцейського офіцера громади, який в ході опитування місцевих жителів встановив, що гумусний шар з ділянки Лук'янова та сусідньої земельної ділянки, що перебуває в відання місцевої державної адміністрації було знято гр. Гончаровим. Разом з тим поліцейський офіцер громади пояснив, що межові знаки не порушено та загальна площа земельної ділянки не зменшилась. А тому підстав для втручання поліцейського офіцера громади немає, а складу правопорушення в діях Гончарові він не вбачає.

Визначте коло суспільних відносин. Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Вирішіть справу по суті.

Задача № 4

Укладаючи договір оренди власник земельної ділянки гр. Захарченко наполягав на підписанні лише одного екземпляру договору котрий буде передано до сільської ради з метою недопущення розголошення умов на яких передавалася земельна ділянка, фальсифікації даних та використання його підпису сторонніми особами. Він також відмовився передати на зберігання до сільради оригінал державного акту про право власності на земельну ділянку.

У зв'язку з вищенаведеним, голова сільради відмовився ставити на єдиному екземплярі договору печатку та наполягав на обов'язковому нотаріальному посвідченні договору оренди. На що орендодавець гр. Захарченко вказав, що для укладення договору достатньо підпису осіб, що його

укладають.

Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Дайте правову характеристику дій кожної із сторін. Складіть алгоритм дій при укладенні договору оренди земельної ділянки.

Задача № 5

Гр-ка Петрова звернулася до поліцейського офіцера громади зі скаргою на дії голови селищної ради Ковальова. Вона пояснила, що прийняла рішення про передачу частини земельної ділянки, яка належить їй на праві приватної власності, сусіду. Її племінник, що навчається на третьому курсі юридичного факультету, склав текст договору оренди. Однак голова селищної ради відмовився зареєструвати договір за цим текстом, вказавши, що форма договору оренди земельної ділянки була затверджена сесією селищної ради. Тому Ковальов вказав гр-ці Петровій, що вона має оформити договір оренди за цим текстом, сплативши за це 10 грн до бюджету селищної ради.

Зробіть правовий аналіз дій Петрової та Ковальова. Аргументуйте відповідь поліцейського офіцера громади. Розкрийте істотні умови договору оренди земельної ділянки.

Задача № 6

Гр-ка Безверха, отримавши на праві оренди земельну ділянку, передала її частину своїй рідній сестрі Нечипорук по договору суборенди. Між собою вони погодились розраховуватися виробленою сільськогосподарською продукцією та допомагати одна одній в обробці земельної ділянки.

В подальшому гр-ка Безверха розірвала договір оренди, а Нечипорук продовжувала використовувати земельну ділянку, своєчасно розраховуючись із орендодавцем.

Визначте коло суспільних відносин; вирішіть справу по суті. Розкрийте особливості та порядок внесення орендної плати. Який порядок укладення договору суборенди.

Задача № 7

Гр. Сергєєв проживав у приватному будинку, що належав його батьку. Після смерті батька він дізнався, що відповідно до заповіту спадкоємцем земельної ділянки і будинку є територіальна громада. Батько передав присадибну ділянку для суспільних потреб міста.

Розгнівавшись Сергєєв виготовив розчин аміачної селітри, який розлив по території присадибної ділянки. Внаслідок порушення концентрації добрив в розчині було повністю втрачено родючість ґрунту.

По даному факту було проведено перевірку прокуратурою.

Вирішіть справу по суті.

Задача № 8

Гр. Шовкун вночі на початку травня відрізав корені та гілки дерев і кущів, що проникали із сусідньої земельної ділянки гр. Бугая. В результаті цих

дій було знищено 3 плодових дерева.

Гр. Бугай повідомив поліцейському офіцеру громади Марченко, що його батьки домовилися з батьками Шовкуна про сумісне використання цих дерев.

Вирішіть справу по суті.

Задача № 9

Гр-ни Винниченко та Ковальчук домовились укласти договір міні земельної ділянки. Попередньо домовившись про договірну вартість земельної ділянки в 3000 та 2500 доларів США відповідно. Визнаючи, що вартість земельних ділянок не однакова Мельник, який отримує земельну ділянку більшої вартості, запропонував компенсувати Винниченку різницю шляхом надання допомоги в зборі майбутнього врожаю.

Громадянка Гречко довідавшись, що земельна ділянка Винниченка оцінена в 3000 доларів США, запропонувала йому обмінятися на трактор Т-150 із навісним обладнанням. Але Винниченко відмовився від пропозиції аргументуючи, це тим, що земельна ділянка повинна обмінюватися тільки на земельну ділянку.

Після нотаріального посвідчення договору Винниченко та Ковальчук приступили до експлуатації земельних ділянок.

Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Дайте правове обґрунтування позицій всіх згаданих осіб. Складіть алгоритм дій при укладенні договору міні земельної ділянки.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема № 7. Правове регулювання охорони і використання вод.

Тема № 8. Правове регулювання охорони і використання надр.

Практичне заняття: Правове регулювання охорони і використання вод. Правове регулювання охорони і використання надр.

Навчальна мета заняття: усвідомлення курсантами юридичної природи права власності на води, юридичних гарантій його забезпечення та користування ними; засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку охорони та використання вод в Україні; формування в курсантів теоретичних знань щодо змістовного законодавства про охорону і використання вод; усвідомлення курсантами юридичної природи права власності на надра, юридичних гарантій його забезпечення та користування ними; засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку охорони та використання надр в Україні; формування в курсантів теоретичних знань щодо змістовного законодавства про охорону і використання надр.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика права водокористування.
2. Загальна характеристика права надрокористування.

Література:

1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Загальна характеристика права водокористування.

З першого питання необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти: охарактеризувати поняття права водокористування, як суб'єктивної та об'єктивної правової категорії; визначити коло суб'єктів які здійснюють управління та користування водами; визначити види і порядок здійснення водокористування за кожним його видом; дослідити умови скидання зворотних вод у водні об'єкти; визначити поняття водойм що можуть надаватися в користування в Україні; визначити порядок та умови оренди водних об'єктів; визначити заходи та правила охорони вод від шкідливого антропогенного впливу, а також попередження негативного впливу вод в наслідок дії природних факторів; визначити умови та порядок притягнення до окремих видів юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання та охорони вод.

2. Загальна характеристика права надрокористування.

По 2-гому питанню необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти: визначити та охарактеризувати систему законодавства щодо охорони та використання надр в Україні; охарактеризувати види надрокористування, визначити права і обов'язки користувачів надр; дати правову класифікацію корисних копалин та її значення, визначити правові форми використання надр для добування корисних копалин, порядок їх здійснення; охарактеризувати види та форми плати за користування надрами, порядок обчислення та сплати; розкрити особливості користування природними ресурсами континентального шельфу та виключної /морської/ економічної зони в частині добування корисних копалин та використання вод; визначити правопорушення в сфері охорони вод та надр, охарактеризувати умови та порядок притягнення винних осіб до відповідальності.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають вирішити наступні задачі:

Задача № 1

Керівники комбінату "Епос" дали розпорядження про вивезення на берег річки Лопань виробничого сміття та інших відходів, які було зібрано під час

впорядкування території комбінату. Навесні, в процесі тайння снігу все сміття потрапило в річку, що призвело до її засмічення та забруднення, результатом чого стала масова загибель водних живих ресурсів. Також в наслідок цих дій порушилась санітарно-епідеміологічна ситуація, що призвело до унеможливлення реалізації місцевими жителями права загального водокористування (в частині водопою худоби та ловлі риби).

Чи є в діях керівників комбінату "Епос" та працівників цього комбінату склад водного правопорушення? Чи мають право громадяни на компенсацію в зв'язку із неможливістю використовувати водний об'єкт на праві загального природокористування? Вирішіть справу по суті.

Задача № 2

Споруджуючи водозабірну свердловину на землях сільськогосподарського кооперативу було знайдено запаси підземних вод, що мають цілющі властивості. Голова кооперативу видав розпорядження на буріння у цьому водоносному горизонті двох свердловин. Таким чином, господарство організувало добування мінеральної води на свій консервний завод, котрий використовував її в технічних цілях.

Інспектор Державного комітету України по водному господарству заборонив кооперативу використання мінеральної води для технічних цілей та видав припис про тампонаж свердловин за рахунок кооперативу. З приводу цього рішення, голова кооперативу звернувся до господарського суду, вважаючи, що господарство, як власник земельної ділянки може використовувати й підземні води, котрі знаходяться на території кооперативу, що на його думку впливає зі змісту земельного законодавства та законодавства про надра.

Вирішіть справу по суті. Розмежуйте відносини із землекористування, водокористування та надрокористування відповідно до умов задачі.

Задача № 3

Голова фермерського господарства Книш організував добування піску і гравію в руслі малої річки Сула для будівництва господарських споруд для потреб свого підприємства. Крім того, в умовах засухи громадянин Книш з метою створення запасів води для поливу своїх сільськогосподарських угідь самовільно перекрив малу річку Сула земельною греблею. В результаті цих дій інші підприємства, що знаходились нижче за течією не мали змоги проводити зрошувальні роботи та втратили частину врожаю. Представники цих господарств звернулись до поліцейського офіцера громади з проханням роз'яснити законність дій гр. Книша з точки зору виконання вимог природоохоронного законодавства.

Вирішіть справу по суті. Якими повинні бути дії поліцейського офіцера громади при виявленні порушення водного законодавства? Які органи державної влади здійснюють контроль за дотриманням водного законодавства? Які особливості режиму використання малих річок?

Задача № 4

Капітан іноземного танкера, що знаходився в територіальних водах України, здійснив скид 20 т. нафтової суміші з метою очистки резервуарів та їх підготовки до прийому нафти з метою скорочення часу перебування в порту Південний та економії коштів. Цей скид не було зареєстровано в судових документах. Прибувши в порт призначення капітан судна відмовився пред'явити інспектору Державної екологічної інспекції Міндовкілля України Терещенко документи по обліку операцій з речовинами, шкідливими для живих ресурсів моря і для здоров'я людей, а також відмовив йому у доступі на борт судна для перевірки. Терещенко звернувся до територіального підрозділу поліції з вимогою про забезпечення йому доступу на борт судна.

Проаналізуйте ситуацію, що склалась. Дайте правове обґрунтування дій та вимог інспектора Державної екологічної інспекції Міндовкілля України Терещенко. Чи може бути притягнутий капітан танкера до відповідальності? Яким чином буде здійснюватись розрахунок шкоди у випадку порушення кримінальної справи.

Задача № 5

На території сільськогосподарського кооперативу було знайдено глину і пісок. Члени цього господарства добували і використовували ці корисні копалини для будівництва особистих житлових та господарських будівель. Крім того, за рішенням правління кооперативу було створено цех гончарного виробництва, який використовував в якості сировини глину і пісок з території сільськогосподарського кооперативу. Вироблена продукція частково залишалася для потреб господарства, частково реалізовувалась споживачам.

Фермер Лозовий звернувся до голови кооперативу з проханням передати йому в оренду 0,5 га земельної ділянки для видобування піску та глини, необхідних йому для будівництва ферми. Голова кооперативу дав свою згоду, але за умови, що платня буде вноситись у 10-ти кратному розмірі від нормативної оцінки земельної ділянки.

Про цей факт стало відомо органам фінансового контролю. Вирішить цю справу по суті?

Задача № 6

Громадяни, що проживають у м. Стаханов, Луганської області знайшли родовище кам'яного вугілля на ділянці, що розташоване поблизу спеціалізованого гірничодобувного підприємства та почали самостійно добувати ручним способом вказані корисні копалини.

Керівник спеціалізованого підприємства звернувся до районного відділу ГУНП України в Луганській області з проханням надати допомогу у вирішенні питання про самовільну розробку ділянки надр.

Прибувши на місце самовільної розробки поліцейські вилучили засоби незаконного добування, вантажний автомобіль КАМАЗ 5310 та особистий автотранспорт осіб, що вели самовільну розробку. Крім того, інспектори склали протокол про адміністративне правопорушення.

Чи правомірні дії поліції? Якими повинні бути наступні дії працівників поліції? Вирішіть справу по суті.

Задача № 7

У відповідності з проектом забудови керівництво об'єднання "Хімпром" почало будівництво цехових корпусів пов'язаних із виробництвом мінеральних добрив. Ця інформація надійшла до територіального управління Міндовкілля, яке видало припис дирекції об'єднання припинити розпочате будівництво на тій підставі, що за даними проведених геологорозвідувальних робіт під територією корпусів, що будуються розташовані запаси кам'яного вугілля на глибині 30 метрів, а ближче до поверхні знайдено великі запаси будівельного піску, придатного для виробництва будівельних матеріалів.

Керівництво об'єднання відмовилось виконати припис територіального управління Міндовкілля, посилаючись на затверджений обласною державною адміністрацією проект забудови та на те, що на будівництво нових цехів вже надійшли кошти з обласного бюджету та кредитних установ.

Вирішіть ситуацію, що склалась. Чи правомірні дії працівників територіального управління Міндовкілля із припинення будівництва? Розкрийте порядок забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення.

Задача № 8

На виробничому об'єднанні „Запоріжжя” впродовж 20 років відбувалось вивезення відходів ливарного та збагачувального виробництва на звалище виробничих відходів, яке знаходилося на балансі об'єднання. Територія звалища знаходилась під охороною, була впорядкована, земельний податок вносився своєчасно. В 1994 році Державним комітетом України по геології і використанню надр вказане звалище було визнано техногенним родовищем корисних копалин.

Комунальне підприємство „ЗапоріжжяМеталПереробка”, довідавшись про те, що на території звалища за тривалий час було накопичено значну кількість кольорових металів, звернулось до обласної державної адміністрації із клопотанням про отримання дозволу на рекультивацію звалища.

Отримавши інформацію про клопотання „ЗапоріжжяМеталПереробки” керівництво об'єднання „Запоріжжя” звернулось до господарського суду з вимогою закріпити за об'єднанням права власності на звалище, посилаючись на норми Закону України „Про відходи”.

Вирішіть справу по суті. Дайте правове обґрунтування позиції підприємств. Розкрийте особливості користування техногенними родовищами корисних копалин.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема № 9. Правове регулювання охорони і використання рослинного світу. Тема №10. Правове регулювання охорони і використання тваринного світу.

Практичне заняття: Правове регулювання охорони і використання рослинного світу. Правове регулювання охорони і використання тваринного світу.

Навчальна мета заняття: засвоєння вивчаючими сутності правової охорони рослинного світу; формування теоретичних знань щодо системи та змістовного наповнення правового регулювання використання та охорони рослинного світу, про основні види використання об'єктів рослинного світу, співвідношення законодавства про охорону та використання рослинного світу та законодавства про охорону і використання лісів; засвоєння вивчаючими сутності правової охорони тваринного світу; формування теоретичних знань щодо системи та змістовного наповнення правового регулювання використання та охорони тваринного світу, основні види використання об'єктів тваринного світу, правового регулювання рибальства та полювання.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Правова характеристика охорони та використання рослинного світу.
2. Правова охорона тваринного світу.

Література:

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Правова характеристика охорони та використання рослинного світу.

До 1-го питання необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти: дати визначення об'єктів рослинного світу, охарактеризувати заходи їх охорони та використання; визначити правове значення Зеленої книги України; визначити систему та зміст лісового законодавства, охарактеризувати відмінність та спільність лісових та земельних правовідносин; охарактеризувати спеціальне використання лісових ресурсів в частині заготівлі деревини та побічних лісних користувань; розкрити особливості обчислення шкоди, заподіяної лісовому господарству, її компенсація та відшкодування, форми та порядок.

2. Правова охорона тваринного світу.

Здобувач має охарактеризувати систему фауністичного законодавства. Визначити види користування тваринним світом, його об'єкти та суб'єкти.

Визначити поняття та види полювання, дії, що прирівнюються до полювання. Порядок здійснення полювання, та обмеження щодо полювання. Визначити правовий порядок ведення мисливського господарства. Визначити поняття та види рибальства, порядок здійснення, норми вилову та відповідальність за порушення правил рибальства.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають вирішити наступні задачі:

Задача № 1

Громадянин Хроль, керуючи власним автомобілем, зупинився біля торговельного центру. Після зупинки на автомобіль впало дерево, що спричинило значне пошкодження автомобіля.

Хроль звернувся з вимогою про відшкодування майнової шкоди за пошкодження автомобіля до власника торговельного центру громадянина Яцика. Також він зажадав від Яцика відшкодування моральної шкоди, якої він зазнав від падіння дерева на автомобіль в якому він знаходився. Аргументуючи свої вимоги, Хроль посилався на обов'язок власника торговельного центру впорядковувати прилеглу територію.

В свою чергу гр. Яцик, оспорюючи цю вимогу, вказав, що дерево знаходиться за межами комплексу, біля дороги, зважаючи на це він не зобов'язаний відшкодувати завдані збитки.

Вирішіть справу по суті. Складіть обґрунтування позицій Хроль та Яцика.

Задача № 2

Громадянина Клімова було затримано працівниками поліції за незаконне вирубування та пошкодження дерев та чагарників, які занесені до "Червоної Книги України". Для притягнення Клімова до відповідальності матеріали було передано до суду. В судовому засіданні Клімов, визнаючи свою вину та погоджуючись на відшкодування завданих збитків просив залишити йому деревину, вилучену у нього при затриманні працівниками лісового господарства.

Яким повинно бути рішення суду? Як визначається розмір шкоди, заподіяної громадянами внаслідок порушення ними лісового законодавства?

Задача № 3

Місцевий суд Харківського району стягнув з гр. Завального 27000 гривень за знищення лісу внаслідок недбалого поводження його 17-річного сина з вогнем. Розмір шкоди був визначений на підставі такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні.

Прокурор опротестував рішення суду, поставивши питання про його зміну і вказавши, що розмір заподіяної шкоди повинен визначатися за іншими правилами.

Який порядок притягнення до відповідальності за порушення громадянами вимог пожежної безпеки в лісах і знищення лісу внаслідок недбалого поводження з вогнем? Зробіть аналіз правомірності рішення суду і

протесту прокурора.

Задача № 4

Інспектор Держлісагентства Шкорубський затримав громадянина Марфіна коли той повертався з лісу з двома корзинами грибів. Вага грибів становила 30 кг, після зважування інспектор Шкорубський потребував від Марфіна надати лісовий квиток на право здійснення побічного лісокористування. Після відмови Марфіна надати вказані документи, інспектор склав протокол про адміністративне правопорушення передбачене ст. 70 КУпАП.

В своїх поясненнях Марфін вказав, що у відповідності з Законом України „Про охорону навколишнього природного середовища”, він здійснював своє право загального природокористування для задоволення свої життєво необхідних потреб, в т.ч. матеріальних. Тому квитка у нього немає, а гриби він збирав для часткового задоволення власних харчових потреб, а частину збирався продати своєму сусіду – інваліду I-ої групи.

Вирішіть справу по суті. Поясніть порядок заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України.

Задача № 5

Поліцейський Фурманчук затримав громадянку Бойко коли та продавала підсніжники в пішохідному переході. По виявленому факту було складено протокол про адміністративне правопорушення передбачене ст. 88-1 КУпАП.

Оспорюючи рішення інспектора гр. Бойко аргументувала правомірність своїх дій тим, що вказані підсніжники вона виростила на своїй присадибній ділянці, розмноживши їх з кількох цибулин викопаних в лісі біля її будинку.

Вирішіть справу по суті. Аргументуйте позиції поліцейського Фурманчука та гр. Бойко. Розгляньте порядок придбання об'єктів рослинного світу занесених до Червоної книги.

Задача № 6

Громадянин Мазай, використовуючи весняну повідь за допомогою весельного човна зібрав 8 зайців-русаків, які через розлив ріки опинились на острівцях. Після затримання його поліцейським офіцером громади та єгерем він пояснив, що його дії цілком відповідають законодавству, оскільки в нього є посвідчення мисливця, щорічна контрольна картка обліку добутої дичини і порушень правил полювання з відміткою про сплату державного мита за поточний сезон, а також відстрільна картка до якої занесені всі добуті ним зайці.

Проаналізуйте ситуацію, що склалась. Чи є порушення законодавства про тваринний світ в діях гр. Мазая? Яких заходів повинні вжити поліцейський та єгер?

Задача № 7

В процесі проведення рейду в межах мисливських угідь о 2-й годині ночі

працівниками єгерської служби було затримано 2-х осіб із мисливською зброєю. При перевірці документів затримані пред'явили посвідчення мисливців, щорічні контрольні картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання, дозволи на добування мисливських тварин. На питання єгера щодо документів на право користування вогнепальною мисливською зброєю, затримані відповіли, що документів на мисливську зброю в них немає, але вони пред'явили посвідчення працівників поліції із відміткою, що власникам посвідчень дозволено зберігання та носіння табельної вогнепальної зброї.

Проаналізуйте ситуацію, що склалась. Чи є ознаки порушення законодавства про тваринний світ в діях працівників поліції? Які заборони щодо здійснення полювання передбачені законодавством?

Задача № 8

Громадянин Шелест здійснював підводне любительське рибальство в нічний час з аквалангом та гарпунною рушницею на ізольованій водоймі місцевого значення в межах створеного культурного рибного господарства. Інспектор рибоохорони Компанієць виявивши цей факт склав протокол про адміністративне правопорушення за ст. 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення за порушення правил рибальства. Громадянин Шелест оскаржив дії інспектора вказавши, що інспектор не врахував той факт, що добування риби ним здійснювалось за відповідну плату адміністрації культурного рибного господарства.

Вирішіть ситуацію, що склалась. Чи правомірні дії інспектора Компанійця? Розкрийте порядок та правила здійснення підводного полювання.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема №11. Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря.

Тема №12. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Практичне заняття: Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Навчальна мета заняття: формування в курсантів (студентів, слухачів) теоретичних знань щодо правового регулювання охорони та використання атмосферного повітря, визначення особливостей його правового режиму; усвідомлення вивчаючими сутності та необхідності юридичного закріплення статусу природних територій та об'єктів, що підлягають особливій правовій охороні та формування комплексних та системних знань з цих питань.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Правове регулювання відносин в галузі охорони та використання атмосферного повітря.
2. Правове регулювання нормування забруднення атмосферного повітря.
3. Попередження забруднення атмосферного повітря.
4. Правове регулювання захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання та інших шкідливих впливів, відшкодування завданої шкоди.
5. Правовий режим об'єктів і територій природно-заповідного фонду.
6. Види об'єктів природно-заповідного фонду.
7. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Література:

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Охарактеризувати законодавство про охорону атмосферного повітря, змін клімату та охорони озонового шару.
2. Визначити види та умови забруднення атмосферного повітря.
3. Визначити правові заходи щодо зменшення забруднення повітря та його охорони.
4. Вивчити правову базу та умови здійснення негативних фізичних впливів на здоров'я населення (іонізуюче випромінювання, вібрація, шум).
5. Визначити правове значення встановлення статусу об'єктів і територій природно-заповідного фонду, особливості їх охорони та використання.
6. Охарактеризувати правовий режим кожного з видів об'єктів природно-заповідного фонду, їх зонування. Визначити правові обмеження здійснення господарської діяльності на територіях природно-заповідного фонду.
7. Визначити особливості кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

В основній частині практичного зайняття здобувачі вищої освіти мають вирішити наступні задачі:

Задача № 1

Керівництво Національного природного парку „Святі гори” прийняло рішення про влаштування протипожежних розривів у хвойних лісах у межах заповідної зони. За рахунок коштів Національного природного парку було замовлено проектну документацію в науково-дослідному інституті. Згідно із представленою документацією було проведено організацію протипожежних розривів. Крім того, в межах Національного парку в порядку рубок догляду було прийнято рішення про вирубку самосіяних дерев. Прокурор Спеціалізованої екологічної прокуратури виніс рішення про притягнення директора Національного природного парку до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Вирішіть справу по суті. Чи правомірні дії прокурора Спеціалізованої екологічної прокуратури? Який порядок здійснення рубок у межах об’єктів природно-заповідного фонду?

Задача № 2

Кореспондент обласної газети „Пролісок” Немченко отримав завдання підготувати репортаж про біосферний заповідник „Зелені гори”, що знаходився на території області. Будучи дельтапланеристом-любителем, він вирішив здійснити фотозйомку з повітря за тваринами, що проживали в заповіднику в місцях їх природного токування. Для того, щоб не лякати тварин він здійснював фотозйомку з висоти 180 метрів.

Інспектор територіальної екологічної інспекції Терещенко, по факту прольоту над територією заповідника склав протокол про адміністративне правопорушення передбачене ст. 91 КУпАП, наклав штраф на Немченка у розмірі 100 грн., зобов’язав компенсувати шкоду об’єкту природно-заповідного фонду у розмірі 1500 грн. та конфіскував дельтаплан.

Оспорюючи рішення інспектора, Немченко вказав, що він здійснював зліт та посадку за межами заповідника, а політ проводив на висоті 180 метрів, що зовсім не пошкодило звірів. Крім того, він має здійснювати своє право загального природокористування для задоволення своїх естетичних потреб, небезпеку польотам інших об’єктів він не створював маючи 10-річний досвід дельтапланеризму.

Вирішіть справу по суті. Аргументуйте правомірність дій Немченка та Терещенка.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

Тема №13. Правова охорона довкілля в окремих сферах людської діяльності.

Тема №14. Міжнародно-правові аспекти охорони довкілля.

Практичне заняття: Правова охорона довкілля в окремих сферах

людської діяльності. Міжнародно-правові аспекти охорони довкілля.

Навчальна мета заняття: формування в курсантів (студентів, слухачів) теоретичних знань щодо правового регулювання охорони довкілля в промисловості, в агропромисловому комплексі, на військових об'єктах, в населених пунктах; усвідомлення вивчаючими сутності міжнародно-правових вимог та вимог ЄС щодо охорони довкілля.

Кількість годин 2. Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Правова охорона довкілля в промисловості.
2. Правова охорона довкілля в агропромисловому комплексі.
3. Правова охорона довкілля в населених пунктах.
4. Міжнародне екологічне право.
5. Екологічне законодавство міжнародних організацій та іноземних держав.
6. Міжнародно-правова охорона довкілля.

Література:

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. Законодавча база «Законодавство» на ВЕБ-сервері ВРУ України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> або подібна.

План проведення заняття:

До кожного окремого з питань згідно нумерації навчальних питань необхідно засвоїти, розкрити або звернути увагу на наступні аспекти:

1. Надати загальну характеристику законодавства про охорону навколишнього природного середовища в промисловості; організаційно правового забезпечення екологізації матеріального виробництва. Охарактеризувати роль екологічної сертифікації підприємств, установ та організацій та державної екологічної політики щодо стимулювання ефективної охорони та використання довкілля.
2. Визначити основні завдання охорони навколишнього природного середовища у сільськогосподарському виробництві. Охарактеризувати правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища у виробничій діяльності переробних підприємств агропромислового комплексу.
3. Охарактеризувати правове забезпечення сприятливих екологічних і санітарно-гігієнічних умов в населених пунктах, законодавство щодо охорони довкілля в населених пунктах. Визначити органи, що здійснюють екологічне управління в населених пунктах та їх повноваження.
4. Необхідно здійснити визначення міжнародного екологічного права

та предмет його регулювання, етапи становлення міжнародного екологічного права та основні тенденції його розвитку на сучасному етапі, особливості формування міжнародного екологічного права та його зв'язок із національним законодавством України.

5. Програма ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП). Спеціалізовані установи та органи ООН які виконують функції з охорони навколишнього природного середовища (ЮНЕСКО, МАГАТЕ, ЄЕК тощо). Світові та загальноєвропейські екологічні процеси та їх значення для формування екологічного законодавства України та зарубіжних країн.

6. Поняття і предмет міжнародно-правової охорони довкілля. Принципи міжнародно-правової охорони довкілля. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища. Екоцид.

Після закінчення опрацювання навчальних питань, викладач перевіряє виконання та шляхи вирішення завдань до теми.

4. Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні ресурси в Інтернеті

1. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 292 с.
2. [Екологічне право України. Особлива частина](#) : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / О.М. Шуміло, І.В. Бригадир, В.А. Зуєв та ін.. - Харків : ХНУВС, 2017. 383 с.
3. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Екологічне право. Т. 14. 774 с.
4. Водний кодекс України. Кодекс України про надра. Лісовий кодекс України. Повітряний кодекс України : станом на 12 верес. 2019 р.. Харків : Право, 2019. 277 с.
5. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля : практ. посіб. / Є.А. Алексєєва, Г.М. Левіна, О.М. Шуміло та ін.. Львів : Норма, 2015. 144 с.
6. Екологічна безпека: правове забезпечення в Україні : навч.-довідк. посіб. / упоряд.: М.Г. Вербенський, Т.О. Проценко, О.І. Логвиненко, Д.В. Смерницький, С.П. Филь. Київ; Вінниця; Харкі : Мачулін, 2016. 845 с.
7. Екологічне право : навч. посіб. : . / С.С. Бичкова, І.А. Боровська, О.С. Бурлака та ін.. - Київ : Правова єдність: Алерта, 2016. 290 с.
8. Екологічне право : підручник. Харків : Право, 2019. 551 с.
9. Екологічне право в запитаннях та відповідях : навч. посіб.. Харків: Право, 2017. 207 с.
10. Комарницький, В.М. Закон України "Про зону надзвичайної екологічної ситуації" : наук.-практ. коментар. - Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 152 с.

11. Малишева, Н.Р. Науково-практичний коментар до Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища". Харків : Право, 2017. 414 с.
12. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права. Т. 4. 848 с.
13. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / А.П. Гетьман, О.В. Донець, А.К. Соколова та ін.. Харків : Право, 2014. 783 с.
14. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля : посібник / Д. Бонайн, Є. Алексєєва, О. Кравченко та ін.. Львів : ЕПЛ : Компанія "Манускрипт", 2014. 136 с.
15. Юридична відповідальність за порушення природоресурсного законодавства України : монографія. Житомир : Житомир. нац. агроєкол. ун-т, 2016. 208 с.

Додаткова

1. Земельне право України: Підручник. За аг. ред. М.В. Шульги - Х. : Право, 2013. 520 с.
2. [Конституція України](#) // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30 (23.07.96), ст. 141
3. [Водний кодекс України](#) // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189
4. [Господарський кодекс України](#) // Офіційний вісник України, 2003, № 11 (28.03.2003), ст. 462
5. [Закон України "Про виключну \(морську\) економічну зону України"](#) // Відомості Верховної Ради України, 1995, № 21 (23.05.95), ст. 152
6. [Закон України "Про використання земель оборони"](#) // Урядовий кур'єр № 245 від 26.12.2003 2003.11.27
7. [Закон України "Про державний контроль за використанням та охороною земель"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 39 (26.09.2003), ст. 350
8. [Закон України „ Про оцінку впливу на довкілля»](#) // Відомості Верховної Ради , 2017, № 29, ст.315)
9. [Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення"](#) // Відомості Верховної Ради України, 1994, № 27 (05.07.94), ст. 218
10. [Закон України "Про землеустрій"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 36 (05.09.2003), ст. 282
11. [Закон України "Про зону надзвичайної екологічної ситуації"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2000, № 42 (20.10.2000), ст. 348
12. [Закон України "Про мисливське господарство та полювання"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2000, № 18 (05.05.2000), ст. 132
13. [Закон України "Про національну поліцію"](#) // Офіційний вісник України. – 2015. - № 63. - С. 33

14. [Закон України "Про нафту і газ"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 50 (14.12.2001), ст. 262
15. [Закон України "Про оренду землі"](#) // Відомості Верховної Ради України, 1998, № 46-47, ст. 280
16. [Закон України "Про охорону атмосферного повітря"](#) // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 50. Ст. 678
17. [Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища”](#) // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546
18. [Закон України "Про оцінку земель"](#) від 11.12.2003 № 1378-IV
19. [Закон України "Про охорону земель"](#) // Голос України, 2003, 07, 29.07.2003 № 139
20. [Закон України "Про питну воду та питне водопостачання"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 16 (19.04.2002), ст. 112
21. [Закон України "Про поводження з радіоактивними відходами"](#) // Відомості Верховної Ради України, 1995, № 27 (04.07.95), ст. 198
22. [Закон України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи"](#) // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, № 16 (16.04.91), ст. 198
23. [Закон України "Про природно-заповідний фонд України"](#) // Відомості Верховної Ради України 1992. № 34. Ст. 502
24. [Закон України "Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 15 (11.04.2003), ст. 107
25. [Закон України "Про рослинний світ"](#) // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 22-23 (11.06.99), ст. 198
26. [Податковий кодекс України](#) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112
27. [Закон України "Про тваринний світ"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 14 (05.04.2002), ст. 97
28. [Закон України "Про Червону книгу України"](#) // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 30 (26.07.2002), ст. 201
29. [Земельний кодекс України](#) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3 – 4. – Ст. 27
30. [Кодекс України про надра](#) // Відомості Верховної Ради України, 1994, № 36 (06.09.94), ст. 340
31. [Кодекс України про адміністративні правопорушення](#) // Відомості Верховної Ради УРСР, 1984, додаток до № 51, ст. 1122
32. [Кримінальний кодекс України](#) // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26 (29.06.2001), ст. 131
33. [Лісовий кодекс України](#) // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 17. Ст. 99
34. [Цивільний кодекс України](#) // Офіційний вісник України, 2003, № 11 (28.03.2003), ст. 461

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

www.rada.gov.ua – сайт Верховної Ради України.

www.kmu.gov.ua – сайт Кабінету Міністрів України.

<https://mvs.gov.ua> – сайт Міністерства внутрішніх справ України.

www.nbu.gov.ua – електронний каталог Національної бібліотеки України ім. Вернадського.

<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog> – електронний каталог наукової бібліотеки ХНУВС.